

## YILMAZ AYDEMİR v TÜRKİYE KARARI ÖZET ÇEVİRİSİ (BAŞVURU NO.61808/19, 23 MAYIS 2023)

©İşbu çeviri ASSEDEL (Association européenne pour la défense des droits et des libertés -Assedel) derneği tarafından “İnsan Hakları Yardım Projesi” kapsamında yapılmış olup derneğin yegane sorumluluğu altındadır. Derneğin izni olmadan ve kaynak gösterilmeden herhangi bir şekilde kullanılamaz.

1. Başvuru, başvurucunun mahkûmiyet kararıyla mahkeme tarafından verilen tutukluluk kararının yargısal denetimine ilişkin usul işlemlerinin etkisiz olduğu iddiasıyla ilgilidir. Başvurucu, Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi uyarınca, Cumhuriyet Savcısı’nın tutukluluğuna ilişkin olarak mahkemeye sunduğu yazılı görüşlerin bir nüshasının kendisine verilmemesi nedeniyle, tutukluluğun gözden geçirilmesi işlemlerinin silahların eşitliği ilkesini ve çekişmeli yargılama hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir.

24. Başvurucu, cezasının hükmedildiği aşamada tutukluluğunun yargısal denetimi sürecinde Cumhuriyet Savcısı’nın görüşünün kendisine bildirilmemesi nedeniyle çekişmeli yargılama hakkının ve silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Sözleşme’nin 6. maddesine dayanmıştır.

25. Mahkeme, iç hukuktaki olayların nasıl nitelendirileceğine kendisinin karar vereceğini ve başvurucu ya da Hükümet tarafından yapılan nitelendirmelerle bağlı olmadığını yinelemektedir (bakınız Scoppola v. İtalya (no. 2) [BD], no. 10249/03, § 54, 17 Eylül 2009). Bu nedenle Mahkeme, bu şikâyetin Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi uyarınca incelenmesi gerektiği kanaatindedir.

31. Başvurucu, Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi uyarınca, mahkumiyeti sırasında tutukluluk kararına ilişkin olarak Cumhuriyet Savcısı’nın mahkemeye sunduğu yazılı görüşlerin bir nüshasının kendisine verilmemesi nedeniyle, inceleme işleminin silahların eşitliği ve çekişmeli yargılama ilkesini ihlal ettiği yönündeki şikâyetini sürdürmüştür.

33. İlk olarak, Hükümet, Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi kapsamındaki güvencelerin mevcut davada uygulanabilir olmadığını iddia etmiştir. Diğerlerinin yanı sıra, *Kafkaris v. Kıbrıs* kararında ((dec.), no. 9644/09, § 58, 21 Haziran 2011), Mahkeme’nin, bir kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilen mahkumiyet kararı uyarınca özgürlüğünden mahrum bırakıldığı durumlarda, Sözleşme’nin 5 § 4 maddesi uyarınca gerekli olan denetimin, yargılamanın tamamlanmasıyla birlikte mahkumiyet kararına dahil edildiğini

ve kişinin özgürlüğünden mahrum bırakılmasını haklı kılan gerekçelerin zaman geçtikçe değişmeye açık olduğu veya tutukluluğun yasallığını etkileyen yeni sorunların ortaya çıktığı durumlar haricinde, başka bir incelemeye gerek olmadığını belirttiğine işaret etmiştir. Bu bağlamda, Hükümet, başvurunun tutuklama kararına itirazında dile getirdiği hususların (bakınız yukarıda 9. paragraf) yargılama öncesi aşamada tutukluluğun gözden geçirilmesiyle ilgili olduğunu, oysa mahkumiyet kararının verilmesinin ardından başvurunun tutukluluk durumunun mahkumiyet sonrası tutukluluğa dönüştüğünü vurgulamıştır. Hükümet'in görüşüne göre, bu nedenle, başvurunun tutukluluğunun bu aşamada ayrıca incelenmesi gerekli değildir.

34. Hükümet ayrıca, Türk hukukunda, bir tutuklunun mahkumiyetin ardından tutukluluğa ilişkin tüm güvencelerden yararlanmasının öngörülmediğini de eklemiştir. Örnek olarak, tutukluluğun en fazla otuz günlük aralıklarla gözden geçirilmesi ve tutuklama kararının şüphelinin veya müdafinin dinlenmesinden sonra verilmesi gerektiği yönündeki usul güvencelerinin yargılamanın bu aşamasında uygulanamayacağını ileri sürmüşlerdir.

35. İkinci olarak, Hükümet, başvurunun önemli bir dezavantaja maruz kalmadığı yönündeki argümanlarını yinelemiştir. Hükümet'e göre, Mahkeme tarafından Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında yapılacak her türlü değerlendirme, Cumhuriyet Savcısı tarafından sunulan mütalaanın kapsamını ve içeriğini dikkate almak zorundadır. Mevcut davada, Cumhuriyet Savcısı'nın 28 Nisan 2016 tarihli mütalaası, sadece başvurunun itirazının reddedilmesini talep etmiştir. Mütalaa, başvurunun bilmediği herhangi bir yeni olgu veya hukuki argüman içermemektedir ve başvurunun tutukluluğunun yasallığını etkileyen yeni bir husus ortaya çıkmamıştır. Başvurucu, Cumhuriyet Savcısı'nın mütalaasının kendisine verilmemesi nedeniyle nasıl bir dezavantaja uğradığına dair herhangi bir açıklama da yapmamıştır.

36. Mahkeme, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi uyarınca, gözaltına alınan veya tutuklanan bir kişinin, özgürlüğünden mahrum bırakılmasının 5 § 1 maddesi anlamında "hukuka uygunluğu" için gerekli olan usuli ve maddi koşulların bir mahkeme tarafından incelenmesi için dava açma hakkına sahip olduğunu yinelemektedir (bakınız *Idalov v. Rusya* [BD], no. 5826/03, § 161, 22 Mayıs 2012). Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi, kişinin özgürlüğünden mahrum bırakılmasını haklı kılan gerekçelerin zaman geçtikçe değişmeye açık olduğu (bakınız *Kafkaris*, yukarıda anılan) veya söz konusu tutukluluğun yasallığını etkileyen yeni sorunların ortaya çıktığı durumlar haricinde (bakınız *Gavril Yosifov v. Bulgaristan*, no. 74012/01, § 57, 6 Kasım 2008), Sözleşme'nin 5 § 1 (a) maddesi kapsamındaki tutuklulukla ilgili olarak normalde devreye girmez. Bununla birlikte, Sözleşmeciler Devletlerin Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin gerekliliklerinin ötesine geçen usuller öngördüğü durumlarda, söz konusu maddenin güvencelerine yine de bu usullerde riayet edilmesi

gerekmektedir (bakınız *Stollenwerk v. Almanya*, no. 8844/12, § 36, 7 Eylül 2017).

37. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin, "üst merciye itirazdan" değil "yasal yollardan" bahsetmesi nedeniyle, tutukluluğu emreden veya uzatan kararlara karşı üst merciye başvurma hakkını güvence altına almadığını kaydetmektedir. Tek bir organın müdahalesi, izlenen usulün yargısal bir nitelik taşıması ve ilgili kişiye söz konusu özgürlükten mahrum bırakma türüne uygun güvenceler sağlaması koşuluyla, 5. Maddenin 4. Fıkrasının gerekçelerini karşılayacaktır (bakınız *Jecius v. Litvanya*, no. 34578/97, § 100, ECHR 2000-IX). Bununla birlikte, tutukluğun sona erdirilmesi başvurularının incelenmesi için ikinci bir yargı mercii oluşturan bir Devlet, ilke olarak, tutukluya ilk derece mahkemesinde sağlanan güvencelerin aynısını itiraz aşamasında da sağlamalıdır (bakınız *Toth v. Avusturya*, 12 Aralık 1991, § 84, Series A no. 224).

38. Buna göre, tutukluluğa karşı yapılan bir itirazı inceleyen bir mahkeme, yargısal usuli güvenceleri sağlamalıdır. Bu bağlamda, yargılamalar çekişmeli olmalı ve her zaman taraflar, savcı ve tutuklu kişi arasında "silahların eşitliğini" sağlamalı ve onlara diğer tarafın sunduğu gözlemler hakkında bilgi sahibi olma ve yorum yapma fırsatı sunulmalıdır (bakınız *Graužinis v. Litvanya*, no. 37975/97, § 31, 10 Ekim 2000; *Lietzow v. Almanya*, no. 24479/94, § 44, ECHR 2001-I; ve *Lanz v. Avusturya*, no. 24430/94, § 44, 31 Ocak 2002). Dolayısıyla, özgürlükten yoksun bırakmanın ilgili kişinin temel hakları üzerindeki belirgin etkisi göz önüne alındığında, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi uyarınca yürütülen yargılamaların, ilke olarak, çekişmeli yargılama hakkı gibi adil yargılamanın temel gerekliliklerini de mümkün olan en geniş ölçüde karşılaması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Ulusal hukuk bu gerekliliği çeşitli şekillerde yerine getirebilirken, hangi yöntem seçilirse seçilsin, diğer tarafın gözlemlerin sunulduğundan haberdar olması ve bu gözlemler hakkında gerçek bir yorum yapma fırsatına sahip olması sağlanmalıdır (bakınız kıyasen, *Brandstetter v. Avusturya*, 28 Ağustos 1991, § 67, Series A no. 211, ve *Lanz*, yukarıda anılan, § 41).

39. Mevcut davada başvuru, mahkûmiyeti sırasında tutukluluğuna ilişkin kararla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının görüşünün kendisine verilmemesi nedeniyle çekişmeli yargılama hakkının ve silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Söz konusu tutukluluğun, başvurucağın derece mahkemesi tarafından mahkûm edilmesini takip eden döneme ilişkin olduğu taraflar arasında tartışmasıdır.

40. Yukarıda özetlenen genel ilkelere belirtildiği üzere (bakınız yukarıda 36-38. paragraflar), iç hukuk uyarınca, tutuklulara sunulan usuli haklar mahkûmiyetleri sonrası aşamayı da kapsıyorsa, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin güvencelerine mahkûmiyet sonrası aşamada da riayet edilmelidir (aksi yönde bakınız *Filat v. Moldova Cumhuriyeti*, no. 11657/16, §§ 23-36, 7 Aralık 2021, yerel mahkemeler tarafından yorumlandığı ve uygulandığı şekliyle iç hukukun, ilk derece mahkemesinin kararından önce tutuklu

bulunan kişilere tanınan usuli hakların aynısını ilk derece mahkemesinin mahkûmiyet kararının ardından tutuklu bulunan kişilere tanımadığı). Hükümet, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamındaki güvencelerin mevcut davaya uygulanabilirliğine itiraz etmiş olsa da, Mahkeme, CMK'nın ilgili hükümlerinin lafzından, Türk hukukunun, tutukluluğa karşı yapılan itirazlar bağlamında usuli güvencelerin uygulanabilirliği açısından mahkumiyet öncesi ve sonrası dönemler arasında ayırım yapmadığını belirtmektedir (bakınız yukarıda 15-18. paragraflar). CMK'nın bu okuması, Anayasa Mahkemesi'nin ilgili usul güvencelerinin uygulanmasını yalnızca mahkumiyet sonrası tutukluluğun doğasıyla hiçbir şekilde bağdaşmayan taleplerle - örneğin başvurunun yalnızca iddia edilen suçun işlendiğine dair kuvvetli bir şüphenin varlığına itiraz ettiği tahliye talepleriyle - sınırlayan içtihadıyla desteklenmektedir (bakınız yukarıda 19. paragrafta alıntılanan *Ç.Ö. kararının* 46. ve 33. paragrafları). Dolayısıyla, tutuklu kişinin itirazının, mevcut davada başvuru tarafından iddia edildiği üzere tutuklama kararının orantısızlığı gibi, özgürlüğünden mahrum bırakılan herkes için CMK'nın 101. maddesi kapsamında güvence altına alınan diğer hususları içermesi halinde, usule ilişkin güvencelerin uygulanabilirliğinin hariç tutulabileceğini düşünmek için hiçbir gerekçe bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin ne daha sonra verdiği Bilal Sönmezsoy kararında ne de başvurunun kendi başvurusunda, CMK'nın 270 § 2 maddesinde açıkça korunan "silahların eşitliği" güvencesini mahkumiyet sonrası dönemde uygulanamaz olarak değerlendirmemiş olması da bunu desteklemektedir. Bunun yerine, söz konusu şikâyetin önemli bir eksiklik bulunmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olduğunu beyan etmiştir.

41. Bu koşullar altında ve özellikle Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin tutumunu göz önünde bulundurarak, Mahkeme, Hükümet'in iddiasının aksine, 5/4. madde kapsamındaki ilgili usuli güvencelerin mevcut davanın olaylarına uygulanabilir olduğu sonucuna varmaktan başka bir şey yapamaz (bakınız, kıyasen, *Stollenwerk*, yukarıda anılan, § 36).

42. Mahkeme, Hükümet'in, Anayasa Mahkemesi'nin muhakeme biçimini takip ederek, Cumhuriyet Savcısı'nın mütalaasının başvurunun haberdar olmadığı herhangi bir yeni olgu veya argüman içermediği ve bu nedenle başvurunun ilgili mütalaanın kendisine verilmemesiyle nasıl dezavantajlı duruma düştüğünü kanıtlamadığı gerekçesiyle Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlal edildiği iddiasına itiraz ettiğini kaydetmektedir. *Stollenwerk* davasındaki bulgularını yineleyen Mahkeme (yukarıda anılan, § 41), başlangıçta, yargılamanın taraflarından herhangi biri tarafından sunulan görüşlerin esasını değerlendirmenin ve görüş alışverişini bu tür bir değerlendirmenin sonucuna bağlı kılmanın ne yargılamayı yürüten yerel mahkemenin ne de bu Mahkemenin görevi olduğunu düşünmektedir. Daha ziyade, savcı tarafından sunulan bir görüşün bir itirazı hak edip etmediğini değerlendirmek, tutuklu veya avukatı için bir meseledir (bakınız *Lanz*, yukarıda anılan, § 44). Mahkeme, mevcut davada savcı tarafından verilen

mütalaanın gerçekten de oldukça kısa olduğu konusunda Hükümet ile hemfikirdir. Bununla birlikte, mütalaanın 9. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararında ağırlık kazanmış olma ihtimali, özellikle bu mahkemenin mütalaaya açıkça atıfta bulunduğu ve nihayetinde mütalaaya uygun olarak karar verdiği göz önünde bulundurulduğunda, göz ardı edilemez (bakınız *Hebat Aslan ve Firas Aslan v. Türkiye*, no. 15048/09, § 79, 28 Ekim 2014).

43. Daha da önemlisi, Mahkeme, başvurunun tutukluluğuna ilişkin yargılamanın, yargılama aşamasının bitiminde karara bağlandığını, aslında tutukluluğun ilk kez yargısal incelemeye tabi tutulduğunu, başvurunun yargılama öncesi dönemde özgür olduğunu belirtmektedir (yukarıda bahsedilen *Stollenwerk* ile karşılaştırınız). Sonuç olarak, başvurunun tutukluluğuna ilişkin olarak verilen mütalaa, Cumhuriyet Savcısı'nın yargılamaya ilk katılımıdır ve bu nedenle başvuru, Cumhuriyet Savcısı'nın tutukluluğuna ilişkin tutumunu bilmesi mümkün değildir. Başka bir deyişle, ilk kez tutukluluğunun hukuka uygunluğuna ilişkin bir yargı kararı elde etmeye ve mahkemenin tutukluluğun hukuka aykırı olduğuna karar vermesi halinde tutukluluğun sona erdirilmesini sağlamaya çalışan başvuru için, itiraz sürecinde neyin söz konusu olduğu ve bu sürecin sonucu büyük önem taşımaktadır.

44. Dolayısıyla, mevcut davanın koşullarında, Mahkeme, Hükümet'in iddia ettiği gibi, Cumhuriyet Savcısı'nın görüşünün kendisine verilmemesi nedeniyle başvurunun dezavantajlı bir duruma düşmediğini kabul edememektedir. Bu bağlamda Mahkeme, özgürlük hakkının demokratik bir toplumda sahip olduğu önemli yer göz önüne alındığında, Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamındaki şikâyetlerle ilgili olarak "önemli bir dezavantaj olmaması" kabul edilebilirlik kriterinin uygulanmasını şimdiye kadar reddettiğini hatırlatmaktadır (bakınız *Zelčs v. Letonya*, no. 65367/16, § 44, 20 Şubat 2020, ve orada belirtilen davalar; ayrıca bakınız yukarıda belirtilen *Hebat Aslan ve Firas Aslan*, §§ 68-83).

45. Yukarıda belirtilen hususlar, Mahkeme'nin, Ağır Ceza Mahkemesi önündeki yargılamanın gerçek anlamda çekişmeli olmadığı ve başvurucuya savcının mütalaası hakkında yorum yapma fırsatı verilmemesinin silahların eşitliği ilkesini ihlal ettiği sonucuna varması için yeterlidir.

46. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümet'in başvurunun bu başlık altındaki şikâyetlerinin kabul edilebilirliğine ilişkin itirazlarını reddetmekte ve mevcut davanın özel koşullarında Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlal edildiğine karar vermektedir.